

الف. شرح موضوع: موضوع کرسی ترویجی بطور دقیق و علمی شرح داده شود.

لف- شرح موضوع

موج اعتراضات مردمی در کشورهای عربی در سال ۲۰۱۱ موسوم به بهار عربی پس از تونس، لیبی و مصر به سوریه رسید و این کشور عربی همسایه سرزمین های فلسطینی دچار اعتراض های مردمی در مارس ۲۰۱۱ شد؛ پس از آن و به تدریج اغتشاشات و شورش های عمومی سراسر کشور را فرا گرفت تا اینکه از ژانویه ۲۰۱۲ گروه های مسلح وابسته به القاعده و پس از آن دولت اسلامی عراق و شام (داعش) در مناطق مرکزی و شرقی سوریه شروع به یارگیری و تصرف مناطق و مراکز دولتی نمودند. بدین ترتیب وضعیت سوریه از شورش داخلی به یک «مخاصمه مسلحانه داخلی» تغییر یافت و کمیته بین المللی صلیب سرخ به عنوان مهمترین سازمان بشردوستانه فعال در مخاصمات مسلحانه طی اعلامیه ای این وضعیت را شناسایی نمود. جمهوری اسلامی ایران بر اساس موافقت نامه های فی مابین با دولت سوریه و بنا بر تقاضای این دولت، نیروهای مستشاری نظامی و بعدها گروه های ویژه از نیروهای نظامی را برای حمایت از دولت مرکزی و قانونی سوریه اعزام داشت. این در حالی بود که پیش از شکل گیری گروه های مسلح تکفیری که بعدا از سوی شورای امنیت، عنوان گروه تروریستی شناخته شدند، ایران هیچگونه مداخله نظامی و غیر آن در وقایع سوریه نداشت. این مداخله با همکاری جنبش حزب الله لبنان و دیگر گروه های مردمی از عراق و افغانستان و نیز مداخله نظامی روسیه هم پیمان قدیمی دولت سوریه، منجر به شکست معارضان مسلح بویژه گروه های تروریستی داعش والنصره و غیر آن گردید. اکنون با پیروزی گروه های مسلح معارض و سقوط رژیم حاکم سوریه، دوباره در سطح عموم جامعه ایرانی بویژه نخبگان و اهل رسانه راجع به مشروعیت و کارایی این حضور مطرح شده است. در این چارچوب ما در مقام پاسخ به این پرسش هستیم که مداخله نیروهای نظامی و حضور سیاسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در سوریه از جنبه حقوق بین الملل چگونه ارزیابی می شود؟ با وجود حوادث جدید و سقوط دولت بشار اسد و در شرایط جدید، حضور قبلی ایران از منظر منافع ملی ایران چگونه است؟ در خصوص وضعیت حاکمان فعلی سوریه نیز این پرسش ها مطرح است از جمله: با توجه به شناسایی برخی از این گروه ها ورهبران آنها به عنوان گروه تروریستی وضعیت آنها چگونه است؟ آیا تغییر ماهیت گروه های تروریستی امکان دارد؟ چنانچه برخی اعضای آنها قبلا مرتکب جنایاتی علیه غیر نظامیان شده اند محاکمه ومجازات آنان چگونه است؟ وضعیت موافقت نامه های فی مابین ایران و سوریه چگونه خواهد بود؟ مبنای ارزیابی ما در این کرسی، موازین حقوق بین الملل است البته نیم نگاهی به منافع ملی ایران و نتایج اخلاقی سیاسی این مداخله نیز خواهیم داشت.

ب. سوابق دانشی: تاریخچه موضوع و سوابق نظری و دانشی موجود در این زمینه چیست و جایگاه موضوع حاضر کجاست؟

حضور نظامی جمهوری اسلامی ایران در سوریه، ذیل عنوان کلی «مداخله کشورهای ثالث در مخاصمه مسلحانه غیر بین المللی» تعریف می شود. قطعنامه های مجمع عمومی ملل متحد از جمله قطعنامه ۲۱۳۱ سال ۱۹۶۵ این مجمع در زمینه عمومی مداخله بطور ضمنی مداخله با رضایت دولت متقاضی را از مصادیق منع مداخله استثنا می کند. بدین ترتیب بیان می دارد، "وظیفه هر دولت است که از هر نوع فعالیت اقتصادی، سیاسی یا نظامی در سرزمین دولت دیگر بدون اجازه او خودداری کند". این عبارت نوعی تجویز ضمنی حضور نظامی با رضایت دولت میزبان است. قطعنامه ۳۸۷ شورای امنیت نیز حق کشورها برای تقاضای کمک از دیگران را برسمیت شناخته است. این قطعنامه در سال ۱۹۷۶ توسط شورای امنیت در محکومیت تجاوز آفریقای جنوبی به آنگولا به حق ذاتی و مشروع هر دولت اشاره دارد که در اعمال حاکمیت خود از دولت یا گروهی از دولت های دیگر تقاضای کمک نماید. رویه دولتها نیز در عمل همینگونه بوده است. برای نمونه حضور نظامی هند در مخاصمه داخلی سریلانکا بین دولت مرکزی و شورشیان تاملیل بر اساس توافق دو کشور در سال ۱۹۸۷ انجام شد و مورد استقبال کشورهای مشترک المنافع که یک مجموعه با قریب ۵۰ عضو هستند قرار گرفت و مورد انتقاد واقع نشد. (ضیایی، سید یاسر، ۱۳۹۵: ۱۲۸). البته برخی حقوق دانان بین المللی در یک رویکرد جدید نظر مخالفی اظهار داشته اند و این نوع مداخله را در جایی که دولت میزبان از لحاظ پایگاه مردمی و عملکرد حقوق بشری مقبول نباشد مشروع نمی دانند و معیار مشروعیت دموکراتیک را برای دولت دعوت کننده ذکر می کنند لکن این نظریه تبدیل به قاعده در اسناد بین المللی معتبر نشده است و همچنان معیار کنترل موثر یا عملی یک حکومت بر قلمرو سرزمینی خود تنها معیار اعتبار یک حکومت در حقوق بین الملل قلمداد می شود

در قضیه جنگ داخلی سوریه دولت این کشور تاحدودی اینکنترل موثر را دارا بود بدین ترتیب که سازمانها و نهادهای دولت مرکزی مانند ارتش، وزارتخانه ها و سفارتخانه های این کشور بویژه در ملل متحد انسجام و وفاداری خود را حفظ کرده و به کار ادامه دادند. اگر چه تعداد محدودی از مقامات سیاسی و نظامی جدا شدند ولی باعث فروپاشی دولت سوریه نشد. دیوان بین المللی دادگستری نیز در رای نیکاراگوئه مجاز بودن مداخله مبتنی بر رضایت و دعوت را به صورت کلی اذعان کرده است. بهر حال مبنای مداخله ایران رضایت و تقاضای دولت سوریه است که مطابق دیدگاه مشهور و غالب مشروعیت دارد. علاوه بر این شورای امنیت ملل متحد در قطعنامه ۲۱۶۹، گروه داعش را به عنوان گروه تروریستی شناسایی کرده است. در قطعنامه ۲۲۴۹ نابودسازی پناهگاههای داعش در عراق و سوریه را خواستار شده بود و نیز گروه جبهه النصره و جانشین آن هیات تحریر الشام) گروه فعلی که حمله به شهرهای سوریه را رهبری کرد) نیز به عنوان تروریستی شناخته است. مبارزه کشورهای دیگر با این گروهها در اجرای قطعنامه شورای امنیت بوده است. با این وصف، جایگاه بحث از حضور ایران در سوریه در موضوع «مداخله بر اساس دعوت دولت قانونی یک کشور»، «مبارزه با تروریسم»، «جلوگیری از فروپاشی یک کشور» و عناوین دیگری مانند حمایت از اقلیتهای حقوقی و مذهبی، حمایت از میراث فرهنگی است که مبنای همه این محورها، قواعد حقوق بین الملل در زمینه توسل به زور، مخاصمات مسلحانه و حقوق بشردوستانه است. نقطه عطف و محور اینها مبارزه با تروریسم است که براساس قطعنامه های شورای امنیت همه کشورها وظیفه دارند با گروه های تروریستی در سوریه مانند داعش و جبهه النصره مبارزه و همکاری نمایند و جمهوری اسلامی ایران در جهت انجام این تکلیف بین المللی گام برداشته و با گروه های تروریستی در این کشور مبارزه کرده است و تا قبل از پیدایش این گروه ها نیروهای نظامی و حتی مستشاری ایران در سوریه هیچ حضوری نداشته اند. از لحاظ رعایت حقوق بشردوستانه در درگیری های مسلحانه نیز هیچ گزارش معتبر بین المللی در باره عدم رعایت این مقررات بویژه در باره غیر نظامیان وجود ندارد.

نسبت به گروه های فعلی که قدرت را بعد از سقوط حکومت سوریه بدست گرفته اند تغییر ماهیت آنها بستگی به عملکرد آنها دارد و موضوع نهادهایی مثل شورای امنیت در خصوص وصف تروریستی آنها دارد. چنانچه برخی اعضای این گروه ها در گذشته مرتکب جنایات بین المللی علیه غیرنظامیان شده اند امکان محاکمه و مجازات آنان وجود دارد در صورتی که اراده ملی و بین المللی وجود داشته باشد. سابقه هاشم تاجی در کوزوو در این باره قابل توجه است که در جریان مبارزات و شورش ها در کوزوو از رهبران جنبش جدایی طلب کوزوو بود و پس از استقلال به ریاست جمهوری کوزوو رسید ولی در سال های اخیر پرونده جرائم او مطرح و برای محاکمه در یک دادگاه ملی که با توافق و هماهنگی با اتحادیه اروپا ایجاد شد از سمت خود استعفا داد. حقوق و تعهدات دولت سوریه به حکومت جدید منتقل می شود چنانچه از سوی کشورها شناسایی شوند که به نظر می رسد مشکلی برای شناسایی نداشته باشند. جمهوری اسلامی ایران هم بهتر است با توجه به منافعی که در سوریه دارد فعلا با تامل و تانی برخورد نماید تا تصمیم مناسب را اتخاذ کند.

ج. موارد نوآوری: ضمن بیان دانش موجود، نوآوری طرحنامه بطور واضح و روشن تعیین شود.

کارهای پژوهشی گذشته به صورت مستقل برخی از این عناوین را بررسی کرده اند و کمتر به طور صریح و روشن مواضع جمهوری اسلامی ایران را تبیین یا دفاع نموده اند. علاوه بر این، بحث امروز کرسی ترویجی ما، در پرتو حوادث جدید و سقوط دولت سوریه بدست گروه های مسلح و بعضا تروریستی است که هماهنگ با شرایط جدید پرسش هایی مطرح است، در این سیاق با توجه به مسائل نوپدید این کرسی با رویکردی متفاوت ارائه می گردد

د. فرایند: فرایندی که در آن فرضیه/ایده/مدل/ نظریه حاصل شده است، بطور دقیق شرح داده شود.

فرضیه این کرسی نه تنها مشروعیت مداخله نظامی ایران در سوریه است بلکه فراتر از آن سازگاری با منافع ملی و منطقه ای ایران نیز هست. این فرضیه پس از شرح وقایع و تبیین امور موضوعی و عینی مانند وجود گروه های تروریستی در سرزمین سوریه و اقدامات وحشیانه آنان، سرکوب اقلیتهای قومی و مذهبی، تخریب وسیع میراث فرهنگی سوریه بویژه تعرض به اماکن مقدس مذهبی شیعیان و مسیحیان در این کشور، بر پایه منابع حقوق بین الملل قراردادی و عرفی و بویژه قطعنامه های نهادهای بین المللی تحلیل و بررسی شده است

ه. منابع: فهرست منابعی که در متن ارجاع داده شده است، آورده شود.

-قطعنامه شورای امنیت شامل قطعنامه ۲۱۶۹، ۲۱۷۸، ۲۲۴۱، ۲۴۶۲، ۳۸۷، ۱۲۶۷، ۱۳۳۳-- قطعنامه ۲۱۳۱، ۳۳۱۴ مجمع عمومی

-رای دیوان بین المللی دادگستری ۱۹۸۶، در قضیه نیکاراگوئه علیه ایالات متحده امریکا
- مشروعیت مداخله نظامی کشور ثالث بر اساس دعوت کشور میزبان ، مسعود زمانی، مجید نیکوئی فصلنامه پژوهش حقوق عمومی شماره ۵۴، ۱۳۹۶

- سیاست ایران در شکست داعش در سوریه و عراق، حمید درج، فصلنامه مطالعات خاورمیانه شماره ۱۸، ۱۴۰۱
-نقش شورای امنیت سازمان ملل متحد در صدور قطعنامه ها علیه داعش ،احسان جعفری فر ، رضا نصیری حامد ، فصلنامه سازمان های بین المللی ، سال ۵ شماره پیاپی ۱۴ بهار ۱۴۰۱
جایگاه اصل عدم مداخله در حقوق بین الملل، غلامعلی قاسمی، فصلنامه آفاق امنیت ، شماره ۳۳، ۱۳۹۵
- مبارزه با تروریسم، سخنرانی دکتر جمشید ممتاز ، ۱۳۹۵، خبرگزاری ایسنا.

-مداخله نظامی خارجی در مخاصمات مسلحانه غیر بین المللی از منظر حقوق بین الملل، سی یاسر ضیایی، آفاق امنیت شماره ۳۲